Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
NICHOLAS EMILIOU
esitatud 4. mail 2023 [1]

Kohtuasi C-819/21

Staatsanwaltschaft Aachen
menetlusosaline:
MD

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Landgericht Aachen (Aacheni esimese astme kohus, Saksamaa))

Eelotsusetaotlus – Raamotsus 2008/909/JSK – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Sellises liikmesriigis mõistetud vabadusekaotuslik karistus, mille kohtusüsteem ei taga kohtuotsust täitva liikmesriigi kohtu arvates enam õigust õiglasele kohtulikule arutamisele – Võimalus keelduda välisriigi kohtuotsuse täitmisest

I. Sissejuhatus

1. MD on Poola kodanik, kellele Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże (Szczecin-Prawobrzeże rajoonikohus, Poola) mõistis kuue kuu pikkuse vangistuse. Seejärel pööras sama kohus algul tingimisi kohaldamata jäetud karistuse täitmisele ning tegi selle karistuse täideviimiseks Euroopa vahistamismääruse, mille alusel MD Saksamaal vahistati. Saksamaa ametiasutused aga keeldusid Euroopa vahistamismäärust täitmast põhjendusel, et MD harilik viibimiskoht on Saksamaal. Seega nõudis pädev Poola kohus, et Saksamaa ametiasutused viiksid MD-le mõistetud karistuse täide raamotsusega 2008/909/JSK kehtestatud korra kohaselt. [2]

2. Landgericht Aachen (Aacheni esimese astme kohus, Saksamaa), mis on käesolevas asjas eelotsusetaotluse esitanud kohus, palub selgitada, kas ta võib keelduda seda nõuet täitmast olukorra tõttu, mis on tekkinud Poola vastuolulistest kohtureformidest, mille kohta on Euroopa Kohus teinud mitu otsust. See olukord tekitab eelotsusetaotluse esitanud kohtus kahtlusi, kas MD õigust õiglasele kohtulikule arutamisele saab pidada tagatuks olukorras, kus eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul mõjutavad nimetatud liikmesriigi kohtusüsteemi sõltumatuse nõuet ja õigusriigi põhimõtet üldised puudused.

[1] Algkeel: inglise.

[2] Nõukogu 27. novembri 2008. aasta raamotsus vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kriminaalasjades tehtud otsuste suhtes, millega määratakse vabadusekaotuslikud karistused või vabadust piiravad meetmed, nende Euroopa Liidus täideviimise eesmärgil (ELT 2008, L 327, lk 27), mida on muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24) (edaspidi „raamotsus 2008/909“).

3. Konkreetsemalt soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas raamotsusega 2008/909 kehtestatud vastastikuse tunnustamise süsteemi suhtes on kohaldatav Euroopa vahistamismääruse raamotsusega[3] seotud Euroopa Kohtu praktika, mille kohaselt võib erandkorras keelduda niisuguse vahistamismääruse täitmisest peale selles otsuses sõnaselgelt ette nähtud aluste ka juhul, kui kaheetapilise analüüsi (mida selgitan ja käsitlen käesolevas ettepanekus) tulemusel ilmneb, et vahistamismääruse täitmine põhjustaks tegeliku ohu, et rikutakse Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 47 teises lõigus tagatud põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele.[4] Sellega seoses soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus selgust selle kohta, millistel tingimustel tuleb ja millisel ajahetkel on asjakohane seda kontrollida.

II. Õiguslik raamistik

4. Harta artikli 47 teise lõigu esimeses lauses on sätestatud, et „[i]gaühel on õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus“.

5. Raamotsuse 2008/909 artikli 3 lõikes 4 on sätestatud, et see raamotsus „ei mõjuta kohustust austada põhiõigusi ja õiguse aluspõhimõtteid, mis on kirja pandud [ELL] artiklis 6“.

6. Sama raamotsuse artikli 4 lõike 1 punktides a–c on loetletud kohtuotsust täitvad kolme eri liiki liikmesriigid, kellele võib edastada palve tunnustada kohtuotsust ja karistus täide viia. Need on a) liikmesriik, mille kodanik süüdimõistetud isik on ja kus ta elab, või b) liikmesriik, mille kodanik isik on ja kuhu süüdimõistetud isik kohtuotsuses või kohtuotsusega seotud kohtu- või haldusotsustuses või muus meetmes sisalduva väljasaatmis- või piirile tagasisaatmise meetme alusel välja saadetakse ning mis ei ole liikmesriik, kus ta elab, või c) mis tahes liikmesriik, mis ei ole punktis a ega b nimetatud liikmesriik ning mille pädev asutus on nõus kohtuotsuse ja tunnistuse edastamisega sellesse liikmesriiki.

7. Artikli 8 lõikes 1 on sätestatud: „Täi[t]va riigi pädev asutus tunnustab artikli 4 kohaselt ning artiklis 5 sätestatud korras edastatud kohtuotsust ja võtab viivitamata vajalikud meetmed karistuse täideviimiseks, välja arvatud juhul, kui ta otsustab tugineda mõnele artiklis 9 sätestatud mittetunnustamise või täideviimisest keeldumise põhjusele.“

8. Raamotsuse 2008/909 artikli 9 lõike 1 punktides a–l on loetletud põhjused, mis võimaldavad „[t]äi[t]va [liikmes]riigi pädev[al] asutus[el] […] keelduda kohtuotsuse tunnustamisest ja karistuse täideviimisest“.

III. Faktilised asjaolud, riigisisene menetlus ja eelotsuse küsimused

9. MD on Poola kodanik, kelle harilik viibimiskoht on Saksamaal. Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże (Szczecin-Prawobrzeże rajoonikohus, Poola) mõistis talle 7. augustil 2018 kuue kuu pikkuse vangistuse, mis jäeti katseajaga tingimisi kohaldamata (edaspidi „algne kohtuotsus“). MD kohtuistungil ei osalenud.

[3] Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34), mida on muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24) (edaspidi „Euroopa vahistamismääruse raamotsus“).

[4] Vt muu hulgas 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586; edaspidi „kohtuotsus Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused)“).

10. Sama kohus pööras tingimisi kohaldamata jäetud vangistuse 16. juulil 2019 täitmisele.

11. Generalstaatsanwaltschaft Köln (Kölni peaprokuratuur, Saksamaa) tegi 17. detsembril 2020 otsuse jätta Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże (Szczecin-Prawobrzeże rajoonikohus) tehtud Euroopa vahistamismäärus täitmata põhjendusel, et MD harilik viibimiskoht on Saksamaal ja et ta esitas vastuväite enda Poola ametiasutustele üleandmise suhtes. [5]

12. Sąd Okregowy Szczecin (Szczecini regionaalne kohus) saatis 26. jaanuaril 2021 Generalstaatsanwaltschaft Berlinile (Berliini peaprokuratuur, Saksamaa) algse kohtuotsuse tõestatud koopia koos tunnistusega, millele on viidatud raamotsuse 2008/909 artiklis 4, et mõistetud vabadusekaotuslik karistus täide viidaks. Need dokumendid edastati Staatsanwaltschaft Aachenile (Aacheni prokuratuur, Saksamaa; edaspidi „PPO Aachen“), mille tööpiirkonda see asi kuulus.

13. Olles MD ära kuulanud ja asunud seisukohale, et vaidlusaluse vabadusekaotusliku karistuse täideviimise tingimused on täidetud, palus PPO Aachen, et Landgericht Aachen (Aacheni esimese astme kohus, Saksamaa) viiks algse kohtuotsuse täide kooskõlas kohtumäärusega, millega pöörati tingimisi kohaldamata jäetud karistus täitmisele, ning viiks kuuekuulise vangistuse täide.

14. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib siiski teada, kas ta võib keelduda vaidlusaluseid kohtuotsuseid tunnustamast ja mõistetud karistust täide viimast, kuna tema arvates on Poola kohtusüsteemi toimimise kohta olemas olevatele objektiivsetele, usaldusväärsetele, täpsetele ja piisavalt ajakohastatud andmetele tuginedes alust eeldada, et algse kohtuotsuse ja tingimisi kohaldamata jäetud karistust täitmisele pöörava kohtumääruse tegemise ajal olid tingimused (ja on praegugi) vastuolus õigusriigi põhimõttega, mis on sätestatud ELL artiklis 2, ja kohtuliku sõltumatuse nõudega, mida sisuliselt kätkeb harta artikli 47 teisest lõigust tulenev MD põhiõigus õiglasele kohtulikule arutamisele.

15. Sellega seoses tugineb eelotsusetaotluse esitanud kohus komisjoni ettepanekule, mis käsitleb ilmset ohtu, et Poola Vabariik rikub oluliselt õigusriigi põhimõtet, [6] ning Euroopa Kohtu, [7] Euroopa Inimõiguste Kohtu ja liikmesriikide kohtute praktikale Poola kohtusüsteemi sõltumatuse kohta. Samuti juhib ta tähelepanu mitmele olukorrale, kus Poola ametiasutused asusid seisukohale, et liidu õiguse esimuslikkus ei ole neile siduv.

[5] Eelotsusetaotluses on märgitud, et see otsus põhines seaduse rahvusvahelise õigusabi kohta kriminaalasjades (Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen) § 83b lõike 2 [punktil 2]. See ilmneb, nagu täheldab ka komisjon, et käsitletav olukord jääb Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artikli 4 lõike 6 kohaldamisalasse. See säte võimaldab keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest vabadusekaotusliku karistuse täideviimisel, kui tagaotsitav isik viibib vahistamismäärust täitvas liikmesriigis või on selle riigi kodanik või elab seal ning see riik kohustub viima karistuse täide vastavalt oma riigisisesele õigusele.

[6] Euroopa Komisjoni ettepanek: nõukogu otsus, millega järeldatakse ilmset ohtu, et Poola Vabariik rikub oluliselt õigusriigi põhimõtet, COM(2017) 835 (final).

[7] Kohtuotsus Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused), 5. novembri 2019. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Poola (üldkohtute sõltumatus) (C-192/18, EU:C:2019:924), 19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A.K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus) (C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982), 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus A.B. jt (kohtunike nimetamine kõrgeimasse kohtusse – kaebused) (C-824/18, EU:C:2021:153), 15. juuli 2021. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Poola (kohtunike distsiplinaarkord) (C-791/19, EU:C:2021:596) ning 16. novembri 2021. aasta kohtuotsus Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim jt (C-748/19–C-754/19, EU:C:2021:931), samuti menetluses olev kohtuasi C-204/21: komisjon *vs.* Poola.

16. Nendel asjaoludel otsustas Landgericht Aachen (Aacheni esimese astme kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas kohtuotsust täitva liikmesriigi kohus, kes peab tegema kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise otsuse, võib – tuginedes [raamotsuse 2008/909] artikli 3 lõikele 4 koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 teise lõiguga – keelduda teises liikmesriigis tehtud kohtuotsuse tunnustamisest ja selle otsusega mõistetud karistuse täideviimisest, mida näeb ette [raamotsuse 2008/909] artikkel 8, kui on alust eeldada, et täidetavaks tunnistatava kohtuotsuse või sellega seotud hilisemate otsuste tegemise ajal ei ole olukord selles liikmesriigis kooskõlas põhiõigusega õiglasele kohtulikule arutamisele, kuna kõnealuses liikmesriigis ei vasta kohtusüsteem ise enam ELL artiklis 2 sätestatud õigusriigi põhimõttele?

2. Kas kohtuotsust täitva liikmesriigi kohus, kes peab tegema kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise otsuse, võib – tuginedes [raamotsuse 2008/909] artikli 3 lõikele 4 koostoimes ELL artiklis 2 sätestatud õigusriigi põhimõttega – keelduda teises liikmesriigis tehtud kohtuotsuse tunnustamisest ja selle otsusega mõistetud karistuse täideviimisest, mida näeb ette [raamotsuse 2008/909] artikkel 8, kui on alust eeldada, et kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise otsuse tegemise ajal ei vasta kohtusüsteem kõnealuses liikmesriigis enam ELL artiklis 2 sätestatud õigusriigi põhimõttele?

3. Kui esimesele küsimusele vastatakse jaatavalt:

   kas enne seda, kui teise liikmesriigi kohtu tehtud otsuse tunnustamisest ja selle otsusega mõistetud karistuse täideviimisest viitega [raamotsuse 2008/909] artikli 3 lõikele 4 koostoimes [harta] artikli 47 teise lõiguga keeldutakse, kuna on alust eeldada, et olukord selles liikmesriigis ei ole kooskõlas põhiõigusega õiglasele kohtulikule arutamisele, sest kõnealuses liikmesriigis ei vasta kohtusüsteem ise enam õigusriigi põhimõttele, tuleb teises etapis kontrollida, kas õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele vastuolus olev olukord on asjaomases menetluses toonud kahjulikke tagajärgi kaasa just süüdimõistetule?

4. Kui esimesele küsimusele ja/või teisele küsimusele vastatakse eitavalt nii, et otsuse tegemine selle kohta, kas olukord liikmesriigis ei ole kooskõlas põhiõigusega õiglasele kohtulikule arutamisele, kuna kõnealuses liikmesriigis ei vasta kohtusüsteem ise enam õigusriigi põhimõttele, ei ole liikmesriikide kohtute, vaid Euroopa Liidu Kohtu ülesanne:

   kas Poola Vabariigi kohtusüsteem oli 7. augustil 2018 ja/või 16. juulil 2019 ning kas Poola Vabariigi kohtusüsteem on praegu kooskõlas ELL artiklis 2 sätestatud õigusriigi põhimõttega?“

17. Madalmaade ja Poola valitsus ning Euroopa Komisjon on esitanud kirjalikud seisukohad. Samuti vastasid need menetlusse astunud pooled küsimusele, mille Euroopa Kohus neile esitas.

IV. Analüüs

18. Oma nelja küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitada, kas ja millistel asjaoludel võib ta erandkorras keelduda tunnustamast kohtuotsust, mis on talle edastatud raamotsusega 2008/909 kehtestatud korra alusel vabadusekaotusliku karistuse täideviimiseks, muudel põhjustel peale nende, mis on nimetatud raamotsuses sõnaselgelt sätestatud, kui selle korra kohaldamine tähendaks sisuliselt, et kiidetakse heaks varem toimunud õiguse õiglasele

kohtulikule arutamisele rikkumine. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates on see rikkumine tingitud kohtuotsuse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi sõltumatust mõjutavatest üldistest puudustest, mille tõttu on võimatu kõnealust õigust nõuetekohaselt tagada.

19. Analüüsi alustamiseks kommenteerin kõigepealt sissejuhatavalt eelotsusetaotluse konteksti ja sisu (A). Seejärel analüüsin eelotsuse küsimusi, käsitledes kõigepealt kirjutamata alust erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumiseks, mille Euroopa Kohus kujundas välja Euroopa vahistamismääruse raamotsuse kontekstis ja mis on ajendanud käesoleva eelotsusetaotluse, mis puudutab konkreetselt raamotsust 2008/909 (B). Seejärel hindan, kas ja mil määral on see kirjutamata alus ülekantav viimati nimetatud õigusaktile, mis kujutab endast teist vahendit õigusalaseks koostööks kriminaalasjades Euroopa Liidu piires ning mille suhtes on see küsimus tekkinud Euroopa Kohtu praktikas esimest korda (C). Lõpuks käsitlen küsimust, milline on see ajahetk, millest lähtudes tuleb kohaldada seda kirjutamata ja erandlikku alust (D).

A. Sissejuhatavad märkused eelotsusetaotluse konteksti ja sisu kohta

20. Nagu juba märgitud, puudutab käesolev eelotsusetaotlus raamotsuse 2008/909 toimimist. See õigusakt kuulub vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala valdkonda, mida reguleerib vastastikuse tunnustamise põhimõte ja mis tugineb vastastikusele usaldusele, mida liikmesriigid peavad teiste liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide suhtes ilmutama.[8] Kokkuvõttes peab iga liikmesriik selle vastastikuse usalduse raames eeldama, et kõikides teistes liikmesriikides austatakse liidu õigust, sealhulgas sellega tagatud põhiõigusi.[9]

21. Nendest lühikestest märkustest järeldub, et raamotsust 2008/909 reguleerivad selles osas, mis on käesolevas asjas oluline, needsamad üldised aluspõhimõtted mis Euroopa vahistamismääruse raamotsustki.[10]

22. Nagu edaspidi üksikasjalikumalt selgitan, tugineb see raamotsus Euroopa vahistamismääruse täitmise kohustusele, mida piiravad vaid sõnaselgelt loetletud keeldumisalused. Samal ajal on Euroopa Kohus selgitanud, et Euroopa vahistamismääruse täitmisega ei tohi seada asjaomast isikut tegelikku ohtu, et rikutakse teatavaid tema põhiõigusi, mis on hartaga tagatud, ning samuti ei saa selle kohaldamine – nagu märgiti hiljem – kiita heaks teatavaid rikkumisi, mis on toime pandud varem. Et vältida nende olukordade realiseerumist, on Euroopa Kohus kujundanud uue, välja kirjutamata aluse Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumiseks, mida saab siiski kohaldada vaid erandjuhtudel.

23. Selleks et kindlaks teha, kas niisuguseid asjaolusid esineb, kujundas Euroopa Kohus välja kaheetapilise analüüsi, mille peab läbi viima vastav pädev riigiasutus. Lühidalt tuleb selle analüüsi *esimeses* etapis kokkuvõttes kindlaks teha, kas Euroopa vahistamismääruse teinud liikmesriigis esineb süsteemseid või üldisi puudusi, mis võivad puudutada kõnealust põhiõigust. Kui neid esineb, tuleb selle analüüsi *teises* etapis kontrollida seda, kas nendest süsteemsetest või üldistest puudustest tekib oht, et kõnealust põhiõigust rikutakse, või kas need on seda õigust juba tuntavalt mõjutanud.

[8] Vt selle kohta 18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (Euroopa Liidu ühinemine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga) (EU:C:2014:2454, punkt 191 ja seal viidatud kohtupraktika).

[9] Vt nt 22. veebruari 2022. aasta kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud liikmesriigis seaduse alusel moodustatud kohus) (C-562/21 PPU ja C-563/21 PPU, EU:C:2022:100, punktid 40 ja 41 ning seal viidatud kohtupraktika; edaspidi „kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud liikmesriigis seaduse alusel moodustatud kohus)“).

[10] Seoses raamotsusega 2008/909 vt selle kohta selle raamotsuse põhjendus 5 ja komisjoni teatis „Käsiraamat süüdimõistetud isikute üleandmise ja vabadusekaotuslike karistuste ülekandmise kohta Euroopa Liidus“ (ELT 2019, C 403, lk 2), punkt 1.2.

24. Saan aru, et õigusalase koostöö aluspõhimõtete sarnasus ühest küljest Euroopa vahistamismääruse raamotsuses ja teisest küljest raamotsuses 2008/909 oli see, mis ajendas eelotsusetaotluse esitanud kohut küsima, kas eespool nimetatud kirjutamata alus on kohaldatav ka viimati nimetatud raamotsuse kontekstis. Samal ajal mõistan ka, et teatavad erinevused nende õigusaktide vahel on ajendanud eelotsusetaotluse esitanud kohut uurima, kas see alus on kohaldatav samadel tingimustel.

25. Peale peamise ja kaudse küsimuse, mis on seotud Euroopa vahistamismääruse raamotsust käsitlevas Euroopa Kohtu praktikas välja kujundatud Euroopa vahistamismääruse täitmisest erandkorras keeldumise kirjutamata aluse kohaldatavusega, on eelotsusetaotluse esitanud kohus otseselt või kaudselt tõstatanud neli konkreetset küsimust, mida saab kirjeldada järgmiselt.

26. Esiteks küsib ta, kas kaheetapiline analüüs, mida eeldab kõnealune kirjutamata ja erandlik alus, võib piirduda ainult esimese etapiga või on vaja läbida ka teine etapp ja kontrollida, kas kindlakstehtud puudused seoses kohtuotsuse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi sõltumatusega mõjutasid MD põhiõigust õiglasele kohtumõistmisele, enne kui keelduda selle teise liikmesriigi kohtu otsuse täitmisest (kolmas eelotsuse küsimus koosmõjus esimese ja teisega).

27. Teiseks on eelotsusetaotluse esitanud kohtul konkreetselt käesoleva kohtuasja asjaoludel kahtlusi, millise ajahetke alusel see analüüs tuleb läbi viia: kas lähtudes kuupäevast, mil kuulutati algne kohtuotsus, millega mõisteti karistus, või kuupäevast, mil pöörati tingimisi kohaldamata jäetud karistus täitmisele (esimene küsimus), või kuupäevast, mil kohtuotsust täitev asutus peab tegema otsuse kohtuotsuse tunnustamise ja karistuse täideviimise kohta (teine küsimus).

28. Lõpuks ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohus kindel, kas kohtuotsuse teinud riigis kujunenud olukorra hindamine on liikmesriigi kohtu pädevuses või kujutab see endast küsimust „aluslepingute tõlgendamise“ kohta, mis on reserveeritud Euroopa Kohtule. Viimati nimetatud juhul soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas see kohtusüsteem oli asjasse puutuvatel kuupäevadel vastavuses õigusriigi põhimõttega (neljas küsimus).

29. Käesoleva ettepaneku järgnevates osades käsitlen neid küsimusi koos, peatudes esiteks erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kirjutamata aluse tekkelool ning käsitledes teiseks küsimust, mis puudutab selle aluse kohaldatavust raamotsuse 2008/909 suhtes ja kohaldamise tingimusi, sealhulgas, kolmandaks, asjasse puutuvat ajalist mõõdet.

B. Kirjutamata alus erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumiseks

30. Euroopa Kohus seadis kirjutamata aluse erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumiseks sisse oma kohtuotsusega Aranyosi ja Căldăraru,[11] milles ta asus seisukohale, et asjaomaste isikute üleandmisega kaasneb oht, et need isikud langevad ebainimliku või alandava kohtlemise ohvriks,[12] kuna vahistamismääruse teinud liikmesriigis esineb süsteemseid või üldisi puudusi kinnipidamistingimustes.

[11] 5. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru (C-404/15 ja C-659/15 PPU, EU:C:2016:198; edaspidi „kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru“).

[12] Nagu on ette nähtud harta artiklis 4.

31. Sellega seoses märkis Euroopa Kohus, et liikmesriikidel on põhimõtteline kohustus Euroopa vahistamismäärus täita,[13] mida piiravad vaid kohustuslikud ja vabatahtlikud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise alused, mis on ammendavalt loetletud Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artiklites 3, 4 ja 4a. Kumbki nendes sätetes loetletud alustest ei olnud kõnealuses olukorras kohaldatav. Euroopa Kohus leidis siiski, et Euroopa vahistamismääruse täitmisest võib erandlikel asjaoludel ka keelduda, kui *esiteks* leitakse süsteemseid või üldisi puudusi, mis võivad puudutada asjasse puutuva põhiõiguse kaitset, ja *teiseks* on piisavalt alust arvata, et isikul, kelle kohta on Euroopa vahistamismäärus tehtud, tekib tema üleandmise korral tegelik oht, et tema asjasse puutuvat põhiõigust rikutakse.[14]

32. Euroopa Kohus kinnitas selle erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kirjutamata aluse ja selle aluseks oleva kaheetapilise analüüsi kohaldamist oma otsuses Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) seoses põhiõigusega õiglasele kohtulikule arutamisele sõltumatus kohtus, mis on ette nähtud harta artikli 47 teises lõigus. Sellest kohtuotsusest tuleneb, et kohtuotsust täitev õigusasutus võib jätta Euroopa vahistamismääruse täitmata, kui ta *esiteks*, tuginedes objektiivsetele, usaldusväärsetele, täpsetele ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmetele kohtusüsteemi toimimise kohta vahistamismääruse teinud liikmesriigis, tuvastab seoses selle liikmesriigi kohtute sõltumatuse puudumisega, mis on tingitud süsteemsetest ja üldistest puudustest, et on olemas tegelik oht, et võidakse rikkuda põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele, ning *teiseks* on juhtumi asjaolusid arvestades piisavalt alust arvata, et asjaomase tagaotsitava isiku üleandmise korral on see oht tema jaoks olemas.[15]

33. Oma otsustes Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus)[16] ja Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud liikmesriigis seaduse alusel moodustatud kohus)[17] kinnitas Euroopa Kohus, et kui liikmesriigi kohus on veendunud, et kaheetapilise analüüsi esimene tingimus on täidetud, on *ikkagi* vaja asuda teise etapi juurde ja hinnata konkreetseid asjaolusid.

34. Kui erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kirjutamata aluse kohaldamist käsitleti algul nende faktiliste asjaolude põhjal, millest tulenevalt oli asjakohane analüüsida ainult *võimalikku* kõnealuse põhiõiguse rikkumist („tegelik oht“), selgitas Euroopa Kohus, et see alus on kohaldatav ka olukordadele, kus esineb tõendeid *varasema* rikkumise kohta (kui asjasse puutuv Euroopa vahistamismäärus tehti selleks, et viia täide vabadusekaotuslik karistus, mis oli mõistetud kriminaalmenetluses, mida tuntavalt mõjutasid tuvastatud süsteemsed või üldised puudused seoses vahistamismääruse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi sõltumatusega).[18]

[13] Nagu on ette nähtud Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artikli 1 lõikes 2.

[14] Kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru, punktid 94 ja 104. Vt samuti 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Generalstaatsanwaltschaft (kinnipidamistingimused Ungaris) (C-220/18 PPU, EU:C:2018:589) ja 15. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Dorobantu (C-128/18, EU:C:2019:857).

[15] Kohtuotsus Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused), punktid 61 ja 68.

[16] 17. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus) (C-354/20 PPU ja C-412/20 PPU, EU:C:2020:1033, eriti punktid 60 ja 61; edaspidi „kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus)“).

[17] Kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud liikmesriigis seaduse alusel moodustatud kohus), punkt 66.

[18] *Ibid*., punktid 83, 86 ja 102. Nagu Madalmaad märkisid, tehti see kohtuotsus pärast seda, kui käesolevas asjas oli 30. detsembril 2021 esitatud eelotsusetaotlus. Vt siiski ka kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus), punkt 68.

C. Erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kirjutamata alus ja raamotsus 2008/909

35. Enne kui asun käsitlema peamist küsimust, kas erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kirjutamata alus on *mutatis mutandis* kohaldatav ka raamotsusele 2008/909 (2), kommenteerin küsimust, kas niisugune kaalutlus on põhikohtuasjas käsitletavas olukorras üldse asjakohane. Nimelt peaks see asjakohane olema vaid juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus on olukorras, kus selle õigusaktiga kehtestatud õiguslik süsteem seab *kohustuse* kohtuotsust tunnustada ja vaidlusalune karistus täide viia (1).

1. Kohtuotsuse tunnustamise ja karistuse täideviimise kohustuse olemasolu

36. Meenutan, et erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kirjutamata alus on kujundatud eesmärgiga vältida tegelikku ohtu, et rikutakse teatavaid hartaga kaitstud põhiõigusi (või hoida ära niisuguse rikkumise seejärgne heakskiitmine), mis, kui sellekohane vajadus on kindlaks tehtud, viib erandi tegemiseni Euroopa vahistamismääruse täitmise *kohustusest*.

37. Seega, et see alus oleks raamotsuse 2008/909 kontekstis asjakohane, on vaja tuvastada, et kohtuotsust täitev asutus on olukorras, kus tal on kohustus tunnustada talle edastatud kohtuotsust ja viia täide selle kohtuotsusega mõistetud karistus. Kõikidel selle õigusaktiga hõlmatud juhtudel aga ei pruugi niisugust kohustust tekkida.

38. Nimelt on selles õigusaktis eristatud eri olukordi olenevalt sellest, milline on suhe asjaomase süüdimõistetud isiku ja selle liikmesriigi vahel, millele on tunnustamispalve saadetud.

39. Raamotsuse 2008/909 artikli 4 lõike 1 kohaselt võib kohtuotsuse teinud liikmesriik saata sellekohase palve: a) liikmesriigile, mille kodanik süüdimõistetud isik on ja kus ta elab; b) liikmesriigile, mille kodanik isik on ja kuhu süüdimõistetud isik pärast karistuse kandmist välja saadetakse ning mis ei ole liikmesriik, kus ta elab, või c) mis tahes muule liikmesriigile, „kelle pädev asutus on nõus kohtuotsuse ja tunnistuse edastamisega sellesse liikmesriiki“.

40. Teisisõnu, kui kahel esimesel juhul tekib kohustus tunnustada kohtuotsust ja viia vaidlusalune karistus täide, siis kolmandal juhul oleneb olukord nõusolekust, mis võidakse, kuid mida ei pruugita anda.[19] Seega ei kaasne nimetatud kolmanda juhuga iseenesest kohustust sellekohane palve täita.

41. Eelotsusetaotluses on selgitatud, et MD on kohtuotsuse teinud liikmesriigi kodanik ja kohtuotsust täitva liikmesriigi elanik. See teave näib viitavat sellele, et ta ei ole (ka) viimati nimetatud riigi kodanik, aga eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb seda kontrollida. Minu arvates ei ole raamotsuse 2008/909 artikli 4 lõikes 1 tehtud eristus siiski enam igal juhul asjakohane, kui tunnustamispalve on esitatud pärast seda, kui Euroopa vahistamismääruse täitmisest keelduti Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artikli 4 punkti 6 tähenduses. Nimelt,

[19] Nagu on selgitatud ka komisjoni teatises „Käsiraamat süüdimõistetud isikute üleandmise ja vabadusekaotuslike karistuste ülekandmise kohta Euroopa Liidus“ (ELT 2019, C 403, lk 2), punktid 2.3.4 ja 2.5. Raamotsuse 2008/909 artikli 4 lõike 7 kohaselt aga võivad liikmesriigid siiski loobuda oma nõusoleku nõudest olukordades, mida on selles sättes kirjeldatud.

nagu juba märgitud, saab vahistamismäärust täitev liikmesriik selle sätte kohaselt keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest vaid juhul, kui ta kohustub kõnealuse karistuse täide viima. [20]

42. Saan kohtutoimikust aru nii, et põhikohtuasjas näib olevat tegu niisuguse olukorraga, [21] mida üldiselt kajastab raamotsuse 2008/909 artikkel 25, mille kohaselt „kohaldatakse [selle raamotsuse] sätteid *mutatis mutandis* selles ulatuses, nagu see on kooskõlas [Euroopa vahistamismääruse] raamotsuse sätetega, karistuste täideviimiseks juhtudel, kus liikmesriik võtab kohustuse viia karistus täide vastavalt [Euroopa vahistamismääruse raamotsuse] artikli 4 lõikest 6 tulenevatel juhtudel".

43. Olen seisukohal, et kui kohtuotsust täitval liikmesriigil oleks lubatud keelduda raamotsuse 2008/909 artikli 4 lõike 1 punkti c põhjal kohtuotsuse tunnustamisest pärast seda, kui ta on Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artikli 4 punkti 6 alusel keeldunud täitmast Euroopa vahistamismäärust, tekiks olukord, mis on vastuolus viimati nimetatud õigusaktiga. [22] Seepärast leian, et kui tunnustamise ja täideviimise palve on esitatud selles konkreetses kontekstis, ei jää kaalutlusruumi, isegi kui olukord kuuluks muidu raamotsuse 2008/909 artikli 4 lõike 1 punktis c ette nähtud kaalutlusõiguse olukorra alla. [23]

44. Nendel asjaoludel tuleb üksikasjalikumalt analüüsida, kas ja millistel tingimustel on eespool nimetatud kirjutamata ja erandlik alus selle õigusakti suhtes kohaldatav.

2. Erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kirjutamata aluse kohaldatavus raamotsuse 2008/909 suhtes

45. Selles küsimuses hinnangu andmisel tuletan esiteks meelde oma varasemat osutust, et raamotsus 2008/909 on, nagu ka Euroopa vahistamismääruse raamotsus, vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala valdkonda kuuluv õigusakt.

46. Teiseks, nagu juba märgitud, tugineb see otsus nagu Euroopa vahistamismääruse raamotsuski vastastikuse tunnustamise põhimõttele, mis omakorda tuleneb liikmesriikide vastastikusest usaldusest üksteise õigussüsteemide vastu. See vastastikune usaldus eeldab, et liikmesriigid on – välja arvatud erandjuhtudel – seisukohal, et kõik teised liikmesriigid järgivad liidu õigust ja liidu õiguses tunnustatud põhiõigusi. [24]

[20] Vt eespool 5. joonealune märkus. Selle Euroopa vahistamismääruse sätte eesmärk on sama mis raamotsuse 2008/909 artikli 3 lõikes 1 väljendatud eesmärk, nimelt hõlbustada süüdimõistetud isikute sotsiaalset rehabilitatsiooni. Vt 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Sut (C-514/17, EU:C:2018:1016, punkt 33 ja seal viidatud kohtupraktika).

[21] Vt eespool punkt 11 ja 5. joonealune märkus.

[22] Niisugust arusaama kinnitab see, kuidas on üles ehitatud raamotsuse 2008/909 I lisas ette nähtud standardvorm, mis tuleb edastada kohtuotsust täitvale liikmesriigile koos kohtuotsusega, mida palutakse tunnustada. Selle vormi lahtrisse g märgib kohtuotsuse teinud asutus, millise raamotsuse 2008/909 artikli 4 lõikes 1 ette nähtud olukorraga on tegu, nagu on kirjeldatud käesoleva ettepaneku punktis 39. Samal ajal on märgitud, et seda ei ole enam vaja märkida juhul, kui kohtuotsuse teinud asutus kinnitab lahtri f täitmisega, et see palve kujutab endast järelmeedet Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artikli 4 punkti 6 kohaldamisalasse kuuluva olukorra suhtes.

[23] Vt käesoleva ettepaneku punkt 39.

[24] Vt käesoleva ettepaneku 8. ja 9. joonealune märkus.

47. Kolmandaks on see põhjus, miks tuleb üldjuhul, kui see õigusakt kohustab kohtuotsust täitvat asutust tunnustama kohtuotsust ja viima täide karistuse, sellekohane palve raamotsuse 2008/909 artikli 8 lõike 1 kohaselt rahuldada, välja arvatud sellesama õigusakti artikli 9 lõikes 1 ammendavalt loetletud keeldumisaluste korral.[25] Saan aru, et ükski nendest alustest ei ole kohaldatav põhikohtuasjas käsitletavale juhtumile.[26]

48. Ent nagu märgitud, ei tähenda vastastikune usaldus pimedat usaldust.[27] Liidu õigust tuleb alati tõlgendada kooskõlas hartaga, et ei tekiks olukordi, kus selle kohaldamise tõttu tekiks tegelik oht, et selles tagatud põhiõigusi rikutakse, või – mis on käesolevas asjas oluline – kui selle kohaldamine tähendaks heakskiitu teatavatele olukordadele, kus selline rikkumine on juba toime pandud. See arusaam on kätketud raamotsuse 2008/909 artikli 3 lõikes 4 sätestatud „põhiõiguste“ klauslisse, milles on niisamuti nagu Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artikli 1 lõikes 3 märgitud, et see õigusakt ei mõjuta kohustust austada põhiõigusi ja õiguse aluspõhimõtteid, mis on kirja pandud ELL artiklis 6.[28]

49. Käesoleva ettepaneku eelmises osas viidatud Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et kui Euroopa vahistamismääruse täitmine viiks selle karistuse täideviimisele, mis on mõistetud sellise kriminaalmenetluse tulemusena, mida mõjutasid süsteemsed või üldised puudused vahistamismääruse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi sõltumatuses ja mis seetõttu mõjutasid konkreetselt kõnealuse kriminaalasja menetlemist, siis selle tulemusel kiidetaks heaks asjaomase isiku õiguse õiglasele kohtumenetlusele rikkumine.[29]

50. Kuna raamotsus 2008/909 ja Euroopa vahistamismääruse raamotsus põhinevad ühtviisi vastastikusel usaldusel ja vastastikusel tunnustamisel, mille tulemusel võidakse vabadusekaotuslik karistus tegelikult täide viia, olen seisukohal, et kirjutamata alus, mis võimaldab erandkorras keelduda teise liikmesriigi pädeva asutuse esitatud tunnustamis- ja täitmispalve rahuldamisest, peab olema kohaldatav mõlema nimetatud õigusakti suhtes. Nimelt võib nende mõlema õigusakti toimimine praktikas põhjustada olukorra, kus on vaja hoida ära ebasoodsad tagajärjed, mida on eelmises punktis üldjoontes kirjeldatud.

51. Samuti viib nende õigusaktide põhijoonte sarnasus mind seisukohale, et kõnealune kirjutamata alus on kohaldatav samadel tingimustel olenemata sellest, kummale õigusaktile tuginetakse. See tähendab – nagu märkisid ka Madalmaad, Poola valitsus ja komisjon –, et selle aluse kohaldamine peab tuginema sellelesamale kaheetapilisele analüüsile, mille kujundas välja Euroopa Kohus seoses Euroopa vahistamismääruse raamotsusega. Nimelt leian sarnaselt sellega, mida Euroopa Kohus on selles kontekstis märkinud, et olenemata sellest, kui tõsised võivad olla süsteemsed või üldised puudused, ei mõjuta nende olemasolu tingimata iga otsust, mille asjaomase liikmesriigi kohtud võivad igas konkreetses asjas teha.[30]

[25] Teisisõnu, kui kohustus täita on reegel, on otsus mitte täita erand. Selles osas, mis puudutab Euroopa vahistamismääruse raamotsust, vt kõige hiljutisemat, 23. märtsi 2023. aasta kohtuotsust LU ja PH (katseaja tühistamine) (C-514/21 ja C-515/21, EU:C:2023:235; edaspidi „kohtuotsus LU ja PH“, punktid 47 ja 77 ning seal viidatud kohtupraktika).

[26] Minu arusaama kohaselt ei ole see, et MD menetlus viidi läbi tagaselja, oluline, kui Saksamaa ametiasutused otsustasid Euroopa vahistamismääruse täitmata jätta, ega ole oluline ka käesolevas asjas, võttes arvesse, millistel tingimustel võib niisuguses olukorras keelduda kohtuotsuse tunnustamisest ja karistuse täideviimisest vastavalt raamotsuse 2008/909 artikli 9 lõike 1 punktile i.

[27] Vt Lenaerts, K. „La vie après l'avis: exploring the principle of mutual (yet not blind) trust“, *Common Market Law Review*, 54. kd, nr 3, 2017, lk 805–840, ja Mitsilegas, V., „Mutual Recognition and Fundamental Rights in EU Criminal Law“, teoses Iglesias Sánchez, S., ja González Pascual, M., *Fundamental Rights in the EU Area of Freedom, Security and Justice*, Cambridge University Press, 2021, lk 253–271, eriti lk 270 ja 271.

[28] Vt samuti raamotsuse 2008/909 põhjendus 13.

[29] Vt selle kohta kohtuotsused Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud liikmesriigis seaduse alusel moodustatud kohus), punktid 83, 86 ja 102, ning Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus), punkt 68.

[30] Vt nt kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus), punkt 42.

52. Just sel põhjusel on vaja Euroopa vahistamismääruse raamotsuses ette nähtud teist ja individuaalset analüüsietappi ning sel põhjusel on seda vaja ka raamotsuse 2008/909 kontekstis.

53. Minu arvates ei muuda seda järeldust Euroopa Kohtu otsus OG ja PI (Lübecki prokuratuur ja Zwickau prokuratuur)[31] ega see, et raamotsuses 2008/909 ei ole Euroopa vahistamismääruse raamotsuse põhjendusega 10 samaväärset sätet. Mõlemale asjaolule on eelotsusetaotlus tuginenud, põhjendamaks oma seisukohta, et piisab analüüsi esimese etapi kohaldamisest.

54. Mis puudutab esiteks kohtuotsust OG ja PI (Lübecki prokuratuur ja Zwickau prokuratuur), selgitas Euroopa Kohus seal kokkuvõttes, millistele nõuetele peab Euroopa vahistamismääruse raamotsuse tähenduses „vahistamismääruse teinud õigusasutus“ vastama, et seda saaks pidada „sõltumatuks“ ja seega pädevaks tegema Euroopa vahistamismäärusi, millest saab tekkida liidu õigusega nendele ette nähtud õiguslikke tagajärgi. Nimetatud kohtuasjades arutuse all olnud prokuratuurid nendele nõuetele ei vastanud, mistõttu nad ei kvalifitseerunud „vahistamismääruse teinud õigusasutusteks“ Euroopa vahistamismääruse raamotsuse tähenduses.

55. Selle kohtuotsuse tõttu seisis Euroopa Kohus vastamisi küsimusega, kas nimetatud kohtuasjas tehtud järeldusest tuleneb, et kui tehakse kindlaks süsteemsed või üldised puudused kohtusüsteemi sõltumatuses, tähendavad need puudused seda, et *kõik* asjaomase liikmesriigi kohtud kaotavad võimaluse olla „vahistamismääruse teinud õigusasutus“, mis vabastaks vahistamismäärust täitva asutuse vajadusest viia läbi erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kirjutamata aluse kohaldamise aluseks oleva analüüsi teine etapp.[32]

56. Euroopa Kohus vastas eitavalt. Ta selgitas, et kohtuotsuses OG ja PI (Lübecki prokuratuur ja Zwickau prokuratuur) tehtud järeldus ei tugine asjaomase riigisisese süsteemi süsteemsetele või üldistele puudustele, vaid sellele, et kõnealused prokuratuurid alluvad täitevvõimule, kes saab anda neile suuniseid selle kohta, kas teha konkreetsel juhul Euroopa vahistamismäärus või mitte.[33]

57. Seevastu olukorrad, millest tulenevalt kujundati välja eespool nimetatud kirjutamata alus erandkorras keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest, on seotud olukorraga, kus Euroopa vahistamismääruse tegi *kohus*, mille struktuurilist sõltumatust täitevvõimust ei saa *prima facie* kahtluse alla seada, sest tegu on nimelt kohtu, mitte prokuröriga. Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt võib seda eeldust kontrollida vaid erandlikus olukorras, kus kohtusüsteemis kui niisuguses esineb süsteemseid või üldisi puudusi, mis tekitavad kahtlusi selles, kuidas kõnealusesse süsteemi kuuluvad kohtud *tegelikult* toimivad. Kuna aga sellised süsteemsed või üldised puudused võivad avaldada kohtusüsteemi eri osades erinevat mõju, on vaja tuvastada mitte ainult nende puuduste esinemine (esimene etapp), vaid ka see, et need võivad mõjutada või on juba mõjutanud käsitletavat konkreetset juhtumit (teine etapp).

58. Sama põhjenduskäik peab minu arvates kehtima ka raamotsuse 2008/909 kontekstis. Selle õigusakti toimimine tugineb vastastikusel tunnustusel otsuste suhtes, mille on teinud liikmesriikide kohtud, mille sõltumatuses ei saa kahelda, välja arvatud erandlikel asjaoludel. Kuna need erandlikud asjaolud võivad, nagu juba märgitud, avaldada neist asjaoludest mõjutatud kohtuotsuse teinud riigi kohtusüsteemile erinevat mõju, tuleb analüüsida nende konkreetseid tagajärgi konkreetsele juhtumile.

[31] 27. mai 2019. aasta kohtuotsus OG ja PI (Lübecki prokuratuur ja Zwickau prokuratuur) (C-508/18 ja C-82/19 PPU, EU:C:2019:456).

[32] Kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus), punkt 33.

[33] Kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus), punktid 48 ja 50.

59. Teiseks ja vastupidi sellele, mida on märkinud eelotsusetaotluse esitanud kohus, ei muuda järeldust selle analüüsi *mõlema* etapi kohaldatavuse kohta asjaolu, et raamotsus 2008/909 ei sisalda Euroopa vahistamismääruse põhjendusega 10 samaväärset sätet. Selles põhjenduses on märgitud, et Euroopa vahistamismääruse mehhanismi kohaldamise „võib peatada ainult siis, kui üks liikmesriik on raskelt ja jätkuvalt rikkunud [ELL artiklis 2] sätestatud põhimõtteid“, ning ELL artiklis 7 sätestatud korras.

60. On tõsi, et oma otsuses Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) tugines Euroopa Kohus sellele põhjendusele, kui ta märkis, et analüüsi teist etappi ei ole vaja läbi viia, kui Euroopa Ülemkogu peatab asjaomase liikmesriigi suhtes Euroopa vahistamismääruse raamotsuse ELL artikli 7 lõikes 2 ette nähtud menetluse tagajärjel.[34]

61. Sellest ei järeldu siiski, nagu tähendaks raamotsuses 2008/909 niisuguse sätte puudumine, mis viitaks sellele menetlusele, seda, et selle menetluse võiks asendada liikmesriigi kohtu otsusega.

62. Euroopa vahistamismääruse raamotsuse kontekstis väljendus Euroopa Kohus väga selgelt, et analüüsi teise etapi läbi viimata jätmine viiks selleni, et vastastikuse usalduse põhimõtte ja vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamine asjaomase liikmesriigi kohtute otsustele oleks üldiselt välistatud (mis on vastuvõetamatu).[35]

63. Olen seisukohal, et seesama tähelepanek kehtib ka raamotsuse 2008/909 kohta. Nagu Madalmaad, Poola valitsus ja komisjon põhimõtteliselt märkisid, ei muuda see, et niisuguses teisese õiguse aktis ei ole sõnaselgelt viidatud ELL artikli 7 lõikes 2 ette nähtud peatamismehhanismile, asjaolu, et selle toimimise *üldine* peatamine ühe või teise liikmesriigi suhtes saab tuleneda üksnes sellest mehhanismist.

64. Lõpuks, mis puudutab eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlust, kas selle analüüsi esimese etapi peavad läbi viima liikmesriikide kohtud või on tegu liidu õiguse tõlgendamise küsimusega, mis on reserveeritud Euroopa Kohtule, mõistan täielikult eelotsusetaotluse esitanud kohtu muret seoses selle aspekti kindlaksmääramise tähtsusega. Seoses eelotsusetaotluse esitanud kohtu ettepanekuga (mida on rohkem kirjeldatud neljanda esitatud küsimuse sõnastuses)[36], et niisugune kindlaksmääramine peab olema ühetaoline selleks, et Euroopa Liidu piires ei tekiks õiguslikku ebakindlust, täheldan aga, et selline ühetaoline kindlaksmääramine võib tuleneda vaid eespool viidatud ELL artikli 7 lõikel 2 põhinevast menetlusest, mille tagajärjel peatatakse kõnealuse õigusakti toime asjaomase liikmesriigi suhtes. Niikaua kui seda kindlaks määratud ei ole, on jätkuvalt kohaldatav raamotsus 2008/909. Seda arvestades arvan eespool kirjeldatud põhjustel, et raamotsuse artikli 3 lõikes 4 sätestatud põhiõiguste klausel annab kohtuotsust täitvale asutusele võimaluse ja paneb õieti ka kohustuse hoiduda andmast heakskiitu sellele, kui on varem rikutud põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele, sel teel, et ta erandkorras keeldub eespool käesolevas ettepanekus kirjeldatud tingimustel kohtuotsust tunnustamast ja karistust täide viimast.

[34] Kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus), punktid 70–72.

[35] Vt selle kohta kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud õigusasutuse sõltumatus), punkt 43.

[36] Neljas eelotsuse küsimus on esitatud ainult teise võimalusena, kui Euroopa Kohus vastab esimesele küsimusele ja teisele küsimusele nii, et kohtuotsust täitev asutus ei saa keelduda tunnustamise ja täitmise palvet rahuldamast (üksnes) viitega süsteemsetele või üldistele puudustele (kuna nagu ma eelotsusetaotluse esitanud kohtu arutlusest aru saan, ei pea selle hindamise läbi viima mitte liikmesriigi kohus, vaid pigem Euroopa Kohus).

65. Sellega seoses täheldan veel, et kuigi küsimus, kas on üldiselt võimalik kõnealune erandkorras Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise kirjutamata alus käesolevas asjas raamotsusele 2008/909 üle kanda, samuti selle kohaldatavuse tingimused, on liidu õiguse tõlgendamise küsimus, mida Euroopa Kohus võib käsitleda ELTL artikli 267 alusel esitatud eelotsuse küsimusele vastates, oleneb selle kindlaksmääramine, kas see alus on ühel või teisel juhul kohaldatav, juhtumi faktilistest asjaoludest ja kujutab endast liidu õiguse kohaldamise küsimust, mis kuulub üksnes liikmesriigi kohtu pädevusse.[37] Nii ei ole see mitte ainult seoses selle analüüsi teise etapiga, mis puudutab konkreetse juhtumi asjaolusid, vaid ka seoses esimese etapiga, mis puudutab üldiste või süsteemsete puuduste kindlakstegemist seoses käesoleval juhul kohtuotsuse teinud liikmesriigi kohtusüsteemiga. Kooskõlas selle lähte-eeldusega annab kogu käesolevas ettepanekus viidatud kohtupraktika, mis käsitleb Euroopa vahistamismääruse raamotsust, liikmesriigi kohtule suuniseid selle kohta, milliseid asjaolusid tuleb sel eesmärgil arvesse võtta.[38]

66. Eeltoodud analüüsi arvesse võttes järeldan, et raamotsuse 2008/909 artikli 3 lõiget 4 tuleb tõlgendada nii, et olukordades, kus see õigusakt kohustab kohtuotsust täitvat asutust kohtuotsust tunnustama ja karistust täide viima ning kus *esiteks* on sellel asutusel tõendeid süsteemsetest või üldistest puudustest seoses kohtuotsuse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi sõltumatusega, võib ta keelduda niisugusest tunnustamisest ja täideviimisest üksnes juhul, kui ta – *teiseks* – järeldab, et juhtumi konkreetsetel asjaoludel on piisavalt alust arvata, et võttes arvesse muu hulgas asjaomase süüdimõistetud isiku esitatud asjakohast teavet teda puudutavat kriminaalasja arutanud kohtukoosseisu sõltumatuse hindamise kohta, on rikutud selle isiku põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on ette nähtud harta artikli 47 teises lõigus.

D. Asjakohased ajalised raamid

67. Jääb kindlaks teha, millisest ajahetkest lähtudes on asjakohane kaaluda eespool viidatud kirjutamata aluse kohaldamist ja viia läbi käesolevas asjas arutatav kaheetapiline analüüs.

68. Põhikohtuasja asjaoludel tekib konkreetselt küsimus, kas see ajahetk on algse kohtuotsuse tegemine, millega mõisteti MD-le vabadusekaotuslik karistus, või võib selleks hetkeks olla ka kohtumääruse tegemine, millega jäeti see karistus tingimisi kohaldamata, või isegi – kolmandaks – hetk, mil eelotsusetaotluse esitanud kohtul palutakse teha otsus vaidlusaluse karistuse täideviimise kohta.

69. Täheldan, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu tuvastatud *esimene* ajahetk ei valmista erilist muret. Saan aru nii, et sel hetkel mõisteti MD-le vabadusekaotuslik karistus pärast kohtumenetlust, milles hinnati MD süüd. On selge, et niisugustes kohtumenetlustes peavad olemas olema asjakohased menetluslikud tagatised, sealhulgas õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on ette nähtud harta artikli 47 teises lõigus ja mis on põhikohtuasjas vaidluse all. Seega, nagu on märkinud ka komisjon ja Poola valitsus, peab eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt silmas peetud kirjutamata aluse kohaldamine lähtuma olukorrast, mis valitseb kohtuotsuse teinud riigis selle menetluse ajal, et teha kindlaks, kas selle taustal esines süsteemseid või üldisi puudusi, mis mõjutavad kohtuotsuse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi sõltumatust, ja samuti, kas need puudused mõjutasid tuntavalt MD põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele.

[37] Vt 16. novembri 2021. aasta kohtuotsus Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim jt (C-748/19–C-754/19, EU:C:2021:931, punkt 75 ja seal viidatud kohtupraktika) ning sellega seoses 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus Consorzio Italian Management ja Catania Multiservizi (C-561/19, EU:C:2021:799, punkt 35 ja seal viidatud kohtupraktika).

[38] Vt nt kohtuotsus Openbaar Ministerie (vahistamismääruse teinud liikmesriigis seaduse alusel moodustatud kohus), punktid 78 ja 80 ning seal viidatud kohtupraktika.

70. Kui liikmesriigi kohus asub seisukohale, et see kaheetapiline analüüs annab jaatava vastuse, asun mina seisukohale, et – nagu on märkinud ka komisjon – võimalike pärast algset kohtuotsust tehtud hilisemate otsuste analüüs muutub tarbetuks, sest võimalus neid tunnustada ja täita oleneb võimalusest tunnustada ja täita algset kohtuotsust.

71. Kui aga esialgse kohtuotsuse suhtes antud hinnang jätab võimaluse seda kohtuotsust tunnustada ja see täita lahtiseks, tekib küsimus, kas kõnealust kirjutamata alust saab kohaldada ka nii, et lähtutakse olukorrast kohtuotsuse teinud liikmesriigis sel ajal, mil tehti karistust täitmisele pöörav kohtumäärus (käesoleva ettepaneku punktis 68 osutatud *teine* ajahetk).

72. Selles küsimuses on Poola valitsusel ja komisjonil lahknevad seisukohad. Komisjon peab oluliseks (ehkki täiendavalt, nagu ma selgitasin eespool punktides 70 ja 71) seda ajahetke, Poola valitsus väidab vastupidist.

73. Olen põhimõtteliselt nõus komisjoniga, kuid täpsustan järgmisena selle seisukoha nüansse.

74. Poola valitsus põhjendab oma argumenti, et eespool viidatud teine ajahetk ei ole oluline, sellega, et karistust täitmisele pöörav kohtumäärus ei vasta mõiste „kohtuotsus“ määratlusele raamotsuse 2008/909 artikli 1 punkti a tähenduses ega kuulu seetõttu selle õigusakti kohaldamisalasse.

75. Selles aspektis on tõsi, et raamotsus 2008/909 on sama otsuse artikli 3 lõike 3 kohaselt kohaldatav „ainult kohtuotsuste tunnustamise […] suhtes [selle raamotsuse] tähenduses“. Raamotsuse artikli 1 punktis a on „kohtuotsus“ määratletud kui kohtuotsuse „[teinud liikmes]riigi kohtu jõustunud kohtuotsus või korraldus, millega määratakse füüsilisele isikule karistus“. Samuti on tõsi, et vaidlusalune karistus mõisteti MD-le algse kohtuotsusega, hilisema kohtumäärusega aga „kõigest“ pöörati tingimisi kohaldamata jäetud karistus täitmisele.

76. See tähelepanek aga ei tähenda minu arvates, et kõnealune kohtumäärus ei ole raamotsuse 2008/909 kohaldatavuse seisukohast oluline.

77. Täheldan komisjoniga nõustudes, et käesoleval juhul oleks algse kohtuotsuse tõttu tarvis raamotsuses 2008/909 ette nähtud tunnustamiskorda konkreetselt kohaldada vaid juhul, kui tingimisi kohaldamata jäetud karistus pöörati kõnealuse kohtumäärusega täitmisele, sest enne selle kohtumääruse tegemist ei olnud MD-l veel kohustust asuda talle mõistetud karistust kandma. Seepärast tingib see kohtumäärus (koos algse kohtuotsusega) põhimõtteliselt juhul, kui kohaldatavad tingimused on täidetud, kohtuotsust täitva asutuse kohustuse mõistetud karistus täide viia. Sellest piisab minu arvates, et vähemalt analüüsi etapis mitte välistada eespool punktis 68 määratletud teise ajahetke olulisust, et kaaluda kirjutamata alust selleks, et raamotsuse 2008/909 alusel esitatud taotluse rahuldamisest erandkorras keelduda.

78. Samas väidab Poola valitsus ka, et kohtuotsuse teinud liikmesriigis selleks ajahetkeks tekkinud olukorra arvessevõtmine ei ole asjakohane, sest kohaldamata jäetud karistust täitmisele pöörava kohtumäärusega ei muudetud mõistetud karistuse määra ega ulatust. Seetõttu on kokkuvõttes liigne kaaluda olukorda selle menetluse aja seisuga, mille raames kõnealune määrus tehti. Samuti selgitas Poola valitsus, et kohaldatavad riigisisesed õigusnormid muudavad tingimisi kohaldamata jäetud karistuse täitmisele pööramise kohustuslikuks, kui asjaomane isik paneb katseajal toime

tahtliku kuriteo[39], ning et niisuguses olukorras ei ole liikmesriigi kohtul kaalutlusõigust ja ta peab tingimisi kohaldamata jäetud karistuse täitmisele pöörama.

79. Täheldan, et kohtuasjas Ardic[40] puutus Euroopa Kohus kokku mõnevõrra samalaadse olukorraga. Nimetatud kohtuasjas pöörati tingimisi kohaldamata jäetud vabadusekaotuslik karistus täitmisele põhjusel, et asjaomane isik ei täitnud katseaja tingimusi. See isik osales kohtulikus arutelus, mille tulemusel tehtud kohtuotsusega mõisteti talle vabadusekaotuslik karistus, kuid ta ei osalenud edaspidises menetluses, milles pöörati see tingimisi kohaldamata jäetud karistus täitmisele. Nendel asjaoludel paluti Euroopa Kohtul kindlaks määrata, kas asjaomase isiku puudumine menetluses, mille tulemusel tehti see edaspidine karistust täitmisele pöörav otsus, võib teatavatel tingimustel kujutada endast alust, mis võimaldab keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artikli 4a lõike 1 alusel.

80. Euroopa Kohus vastas eitavalt ja selgitas, et selle keeldumisaluse kaalumine võib olla seotud üksnes *tagaseljamenetluses* tehtud otsusega, millega on isik lõplikult süüdi mõistetud, ja kui see on asjakohane, vabadusekaotusliku karistusega. Seevastu ei puuduta see keeldumisalus otsuseid vabadusekaotusliku karistuse täideviimise ega kohaldamise kohta, välja arvatud juhtudel, kui niisuguse otsusega on muudetud selle karistuse liiki või määra ning selle teinud asutusel oli sellekohane kaalutlusõigus.[41]

81. Kohtutoimikust nähtub, et karistust täitmisele pöörava kohtumäärusega ei ole käesoleval juhul muudetud mõistetud karistuse liiki ega määra. Lisaks – mida eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb kontrollida – selgitas Poola valitsus, et liikmesriigi kohtul ei olnud selle tegemise või tegemata jätmise suhtes kaalutlusõigust.

82. Minu arvates ei nähtu nendest nüanssidest siiski, et kohtuotsuse teinud liikmesriigis asetleidnud asjaolud, mis viisid selleni, et karistus pöörati täitmisele, muutuvad tingimata ebaoluliseks, kui kaalutakse, kas kirjutamata alus erandkorras keelduda kohtuotsuse tunnustamisest ja karistuse täideviimisest, on käesoleval juhul kohaldatav. Seda seepärast, et asjaomane isik võib esitada konkreetseid kaudseid tõendeid selle kohta, et otsustav asjaolu, mis viis tingimisi kohaldamata jäetud karistuse täitmisele pööramiseni, oli eespool viidatud üldiste ja süsteemsete puuduste konkreetne tagajärg.

83. Samas ei ole eelotsusetaotluses nimetatud selliseid konkreetseid elemente ega ole täpsustatud, mis täpselt oli määravaks asjaoluks, mille tõttu karistuse täitmisele pööramise määrus tehti.

84. Selles osas võivad põhjused, miks tingimisi kohaldamata jäetud karistus täitmisele pööratakse, olla erinevad ja sõltuvad kehtivast riigisisesest õigusest. Saan Poola valitsuse selgitusest, mida on kirjeldatud eespool punktis 78, aru nii, et selline karistuse täitmisele pööramise määrus nagu kõnealune on automaatne tagajärg sellele, kui pannakse toime uus (tahtlik) kuritegu.

85. Neil asjaoludel peab olema kindlaks tehtud, et kõnealune tingimisi kohaldamata jäetud karistuse täitmisele pööramine tulenes automaatselt sellest, et MD mõisteti süüdi uues kuriteos. Ma leian, nagu ka komisjon põhimõtteliselt, et asjaolud, millistel süüdimõistmine aset leidis (ja

[39] Poola valitsuse sõnul tuleneb see karistusseadustikku käsitleva 6. juuni 1997. aasta seaduse (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny) artiklist 75.

[40] 22. detsembri 2017. aasta kohtuotsus Ardic (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026; edaspidi „kohtuotsus Ardic“).

[41] Vt ka kohtuotsus LU ja PH, punkt 53.

seega selle uue kriminaalkorras süüdimõistmise aeg), saavad oluliseks kõnealuse kirjutamata ja erandliku aluse subsidiaarsel kohaldamisel, kui kohtuotsust täitvale asutusele esitatud tõendid suunavad valima sellist lähenemisviisi.

86. Tõepoolest, kui peaks selguma, et süsteemsed ja üldised puudused, mis mõjutavad kohtuotsuse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi, riivasid asjaomase isiku õigust õiglasele kohtulikule arutamisele uues menetluses, milles ta mõisteti süüdi uues kuriteos, siis on see järeldus tingimata asjakohane selle tagajärjel toimunud karistuse täitmisele pööramise hindamisel, kui kohaldatakse raamotsuse 2008/909 kohase tunnustamise ja täitmise korda. Seda seepärast, et ilma sellise uue kriminaalkorras süüdimõistmiseta ei oleks tingimisi kohaldamata jäetud karistust täitmisele pööratud. [42]

87. Mis seevastu puudutab eespool punktis 68 nimetatud *kolmandat ajahetke*, nimelt ajahetke, mil kohtuotsust täitval asutusel palutakse teha otsus kohtuotsuse tunnustamise ja karistuse täideviimise kohta, ei pea mina, nagu ka Poola valitsus ja komisjon, seda kõnealuse kirjutamata aluse kohaldamise seisukohalt asjakohaseks, kuna selle ajahetke olukord kohtuotsuse teinud liikmesriigis ei saa tagasiulatuvalt mõjutada seal juba lõpetatud kriminaalmenetlust. [43]

88. Eelneva analüüsi põhjal järeldan, et kui raamotsuse 2008/909 alusel esitatud tunnustamise ja täitmise palve puudutab kohtuotsust, millega on mõistetud vabadusekaotuslik karistus – mis on esialgu jäetud tingimisi kohaldamata, kuid mis on hiljem pööratud täitmisele –, ilma et oleks muudetud karistuse liiki või määra, siis tuleb kaaluda võimalust kohaldada kirjutamata alust erandkorras keelduda kohtuotsuse tunnustamisest ja karistuse täideviimisest, nagu on kirjeldatud käesoleva ettepaneku punktis 66, ning viia läbi kaheetapiline analüüs, millele see tugineb, lähtudes ajahetkest, mil tehti algne kohtuotsus, millega vabadusekaotuslik karistus mõisteti. Kui selle analüüsi tulemusel ei jõuta järeldusele, et tunnustamisest ja täitmisest tuleb keelduda, tuleb seesama analüüs läbi viia juhul, kui kohtuotsust täitva liikmesriigi asutusele esitatud tõendid suunavad valima sellist lähenemisviisi, lähtudes sellest ajahetkest, mil leidis aset otsustav asjaolu, mille tõttu pöörati tingimisi kohaldamata jäetud karistus täitmisele.

V. Ettepanek

89. Seda arvesse võttes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Landgericht Aacheni (Aacheni esimese astme kohus, Saksamaa) eelotsuse küsimustele järgmiselt:

Nõukogu 27. novembri 2008. aasta raamotsuse 2008/909/JSK vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kriminaalasjades tehtud otsuste suhtes, millega määratakse vabadusekaotuslikud karistused või vabadust piiravad meetmed, nende Euroopa Liidus täideviimise eesmärgil artikli 3 lõiget 4

tuleb tõlgendada nii, et olukordades, kus see raamotsus kohustab kohtuotsust täitvat asutust kohtuotsust tunnustama ja karistust täide viima ning kus *esiteks* on sellel asutusel tõendeid süsteemsetest ja üldistest puudustest seoses kohtuotsuse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi sõltumatusega, võib ta keelduda niisugusest tunnustamisest ja täideviimisest üksnes juhul, kui ta

[42] Vt analoogia alusel ka kohtuotsus LU ja PH, punktid 65–68 ja 70, milles sedastatakse, et tagaselja tehtud süüdimõistev kohtuotsus, ilma milleta ei oleks täitmisele pööratud kohaldamata jäetud karistust, mille täideviimiseks tehtigi Euroopa vahistamismäärus, on osa „kohtulikust arutelust, mille tulemusel otsus tehti“ Euroopa vahistamismääruse raamotsuse artikli 4a lõike 1 tähenduses.

[43] Lisan, et vastupidi Euroopa vahistamismääruse raamotsusega kehtestatud korrale ei kaasne raamotsusega 2008/909 süüdimõistetud isiku üleandmist kohtuotsust *täitvast liikmesriigist kohtuotsuse teinud liikmesriiki, vaid vastupidi*, või ei kaasne üldse isiku üleandmist, kui asjaomane isik, nagu MD, juba asub kohtuotsust täitvas liikmesriigis.

– *teiseks* – järeldab, et juhtumi konkreetsetel asjaoludel on piisavalt alust arvata, et võttes arvesse muu hulgas asjaomase süüdimõistetud isiku esitatud asjakohast teavet selle kohta, kuidas teda puudutavat kriminaalasja arutati, on rikutud selle isiku põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on ette nähtud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 teises lõigus.

Kui raamotsuse 2008/909 alusel esitatud tunnustamise ja täitmise palve puudutab kohtuotsust, millega on mõistetud vabadusekaotuslik karistus – mis on esialgu jäetud tingimisi kohaldamata, kuid mis on hiljem pööratud täitmisele –, ilma et oleks muudetud karistuse liiki või määra, tuleb viia läbi eespool viidatud kaheetapiline analüüs, lähtudes ajahetkest, mil tehti algne kohtuotsus, millega mõisteti vabadusekaotuslik karistus. Kui selle analüüsi tulemusel ei jõuta järeldusele, et tunnustamisest ja täitmisest tuleb keelduda, tuleb seesama analüüs läbi viia juhul, kui kohtuotsust täitva liikmesriigi asutusele esitatud tõendid suunavad valima sellist lähenemisviisi, lähtudes sellest ajahetkest, mil leidis aset otsustav asjaolu, mille tõttu pöörati tingimisi kohaldamata jäetud karistus täitmisele.